

Musiikki luterilaisessa jumalanpalveluksessa

TT Martti Vaahtoranta

Artikkelin kirjoittaja teologian tohtori Martti Vaahtoranta on toiminut ELRIM:n tutkijana Mannheimissa vuosina 2001-2008. Martti Vaahtorannan vuonna 1998 saksan kielellä julkaistu väitöskirja käsitteli Johann Gerhardin teologiaa. Martti Vaahtorannan tutkimuksellisia mielenkiinnon kohteita ovat luterilaisen teologian ohella mm. islam ja kristinuskon ja islamin välinen vuoropuhelu.

1. Johdanto

1.1. Laulava ja soittava Jumalan kansa

Jumalan kansa on ja on aina ollut *laulava* ja useimmiten myös *soittava* kansa. Vanhassa testamentissa sekä kerrotaan seurakunnan laulusta ja soitosta että kehoitetaan sitä laulamaan ja soittamaan.¹ Uudessa testamentissa rohkaistaan uskovia ylistämään Jumalaa "virsin ja lauluin".²

Meidän Herrammeikin veisasi yhdessä omiensa kanssa!³ Ei ole kristillistä seurakuntaa, joka ei laulaisi, ja useimmat niistä myös soittavat. Eikä varmasti ole pelkän hurskaan mielikuvituksen tuotetta, että perillä, Taivaan valtakunnassa, virsi kaikuu ja soitto soi vielä aivan toisella tavalla kuin täällä maan päällä, vaelluksen vaivojen ja synnin kiusausten alla.

1.2. Musiikki luterilaisen kirkon uskon ilmaisijana

Aivan erityinen merkitys musiikilla on luterilaisuudessa. Virsilaulun uusi ja ennen kokematon elpyminen osana yhteistä jumalanpalvelusta oli uskonpuhdistuksen uudistus, jonka merkitystä uskovien yhteisen pappouden ilmaisijana tuskin voi liioitella. Me luterilaiset arvostamme myös arkkitehtuuria ja kuvaamataiteita, mutta ennen muuta musiikin ja siihen liittyvän runouden avulla me ilmaisemme sitä uskon rikkautta ja runsautta Pyhässä Hengessä, joka sanan ja sakramenttien osallisuudessa virtaa seurakunnassaan läsnäolevasta Vapahtajasta ja Hänen pelastushistoriallisista armoteoistaan seurakuntaan ja saa sen sydämen resonoimaan soivin sanoin vastauksena Jumalan rakkaudelle. Ihmiseksi tulleen Jumalan Pojan Henki liittää koko inhimillisen olemuksemme laulussa ja soitossa

¹ Ks. esim. 2. Moos.15:21;1. Aik.16:9, 23; Ps. 9:11; 30:4; 32:11; 33:2-3; 47:6-7; 57:8; 66:2; 68:4, 32; 81:2-3; 96:1-2; 98:1, 4-5; 105:2; 108:2-3; 135:3; 137:3; 147:7; 149:1; Jes. 42:10; Jer. 20:13.

² 1 Kor. 14:26; Kol. 3:16.

³ Ks. Matt. 26:30; (Mark. 14:26).

siihen uskovaan vastaukseen, jota Kirkon rukous ja ylistys on.

Ehkä juuri musiikki on se taidemuoto, joka parhaiten kuvaa meidän Herramme todellista, mutta näkymätöntä persoonallista läsnäoloa *ihmisenä ja Jumalana* seurakuntansa keskellä. Musiikkiin ei voi tarttua kuin esineeseen, veistokseen tai rakennukseen. Musiikista on vielä vaikeampi sanoa kuin runosta tai muusta tekstistä, *mitä* ja *missä* se on, mistä se alkaa tai mihin se päättyy.

Silti musiikki ei ole ideamaailman ilmiö. Musiikki ei ole teoriaa, vaan hyvin todellista ja jopa ruumiillista todellisuutta. Musiikki täyttää tilan ja sielun, jossa se soi, ja sanaan liittyessään se ikään kuin ympäröi ja ottaa mukaansa sanan sisällön kuljettaen sen sydäimestä sydämeen.

Kenties juuri sen tähden jumalanpalveluksen liturgi saattaa *resitoida*, laulaa Raamatun tekstit ja ehtoollisen asetussanat.⁴ Ehkä pyhien tekstien laulaminen, joka kirkon historiassa lienee ollut enemmän sääntö kuin poikkeus, ilmaisee juuri sitä Herran todellista eikä vain 'ajatuksellista' läsnäoloa, joka koskettaa ihmisen koko todellisuutta, mutta joka ei silti ole 'esineellistä' eikä sillä tavoin 'tämänpuoleista', että Herraan voisi käsin tarttua.⁵ Ja vaikka Herran *todellinen* ruumis ja veri eikä siis vain Hänen jumalinhimillinen Persoonansa -sitoutuvat Pyhässä ehtoollisessa ajassa ja paikassa syötäviin ja juotaviin aineisiin, ei nytkään Hänen ruumiillisesta läsnäolostaan voi puhua kuin esineestä. Vaikka se on todellista eikä vain kuviteltua ja vaikka se koskettaa koko psykofyysistä olemustamme, se on silti pyhä salaisuus, joka perustuu ihmiseksi tulleen Jumalan Pojan asetukseen ja sanaan, mutta väistää järjen määritelmiä.

1.3. Musiikki ihmisyyden ytimessä ja luomakunnan kokonaisuudessa

Antropologisesta ja luonnontieteellisestä näkökulmasta katsottuna musiikki on ilmiö, jonka vaikutus meissä palautuu hyvin varhaiseen sikiönkehityksen vaiheeseen. Lapsi kuulee musiikkia jo ennen syntymäänsä äitinsä kohdussa sen soivan kohinan lisäksi, jota äidin verenkierto aiheuttaa ja sen rytmin, joka jatkuu meidän oman sydämemme lyönteinä koko elämämme ajan. Joka on jo ennen syntymäänsä ollut osa veisaavaa seurakuntaa, tuntee olevansa äidin lämpimässä sylissä myös aikuisena virsiä veisatessaan!

Aikuisessa ihmisessä musiikki koskettaa esitiedollista osaa minuudestamme. Sen tuottama mielihyvää on sukua ilolle, joka liittyy meidän sukupuolisuuteemme. Silläkin tavoin se on lähellä olemuksemme

⁴ Onhan liturgin tehtävä tehdä virassaan näkyväksi sitä Kristuksen todellista läsnäoloa, joka jää kuitenkin käsin tavoittamattomaksi todellisuudeksi. Jumalanpalveluksen selebrantti on vain palvelija, jolla on Herransa liturgisen edustajan rooli, mutta joka ei itse ole Herra, vaan yksi uskova veli uskovien veljien joukossa. Silti Kristus on todellisesti läsnä.

⁵ Vrt. Maria tyhjällä haudalla; Joh. 20:17.

ydintä.

Samalla tämä "mikrokosmukseen", ihmisen omaan olemukseen liittyvä musiikki nivoutuu "makrokosmoksen" eli maailmankaikkeuden ja luonnon musiikkiin: elämäämme rytmittävät päivät, kuukaudet ja vuodet, jotka ovat "taivaankappaleiden musiikkia", ja myös ne soivat elementit, joista musiikki koostuu, melodia ja harmonia, palautuvat luonnossa soiviin ja matemaattisesti kuvattavissa oleviin fysikaalisiin lainalaisuuksiin. Maailmaa voi tarkastella soivana, rytmisenä kokonaisuutena kaikkine tuulen vihellyksineen, ukkosen jyrinäineen, aaltojen kohinoineen ja linnun lauluineen päivien ja vuodenaikojen vaihtelussa myös inhimillisen kulttuurin – kaupungin, liikenteen, teollisuuden – äänten liittyessä siihen.

Inhimillinen musiikki on silti jotakin muuta kuin vain maailmankaikkeuden ja ihmisruumiin rytmien ja sointien tai urbaanin äänikulissin tahdotonta reflektiota, vaikka se liittyy myös niihin. Musiikki on lapsen hyräilystä ja tanssista alkaen aina korkeimpiin taidemusiikin muotoihin asti myös ja ennen muuta inhimillisten tunteiden ja ajatusten kokonaisvaltainen tulkki.⁶

Ja koska ihminen on aina sosiaalinen, yhteisöllinen olento, musiikki ei ole vain yksilön itseilmaisun väline. Yksityinen musiikin harjoitus nivoutuu aina siihen kulttuuriin, kasvuympäristöön, sosiaaliseen ja henkiseen maisemaan, jossa yksilö on kasvanut ja jossa hän elää. Musiikki on eräänlainen eikäsitteellinen "kieli", jonka avulla historiallisessa jatkumossa ja omassa sosiaalisessa ympäristössämme elävinä ihmisinä ilmaisemme syvimpiä tuntojamme tai ainakin viihdymme tutun musiikin syleilyssä.

Emme ilmaise musiikilla ainoastaan itseämme, vaan liitymme yksilöinä laajempaan kulttuuriseen tai sosiaaliseen kontekstiin ja yhteisöön. Tämä yhteisö omaksuu tietoisesti tai tiedostamattaan, yhtäältä pitkän historiallisen kehityksen tuloksena, toisaalta horisontaalisessa, reaaliaikaisessa kontaktissa muihin samanlaisiin yhteisöihin itselleen ominaisen musiikillisen kielen osaksi omaa identiteettiään ja integriteettiään. Sen tähden esimerkiksi toisen ihmisen musiikillisiin mieltymyksiin puuttuminen saatetaan kokea loukkaavana, uhkaavana ja alistavana. Kyse on oman identiteetin ja olemuksen ilmaisusta, joka on *osa* ihmisen omaa itseyyttä ja olemusta eikä vain vapaasti vaihdettavissa oleva käsitteellinen kuvaus asioista ja tilanteista.

⁶ Musiikki jos jokin ilmaisee ihmisen luotuisuuden kokonaisuutta, jossa "ruumista" ei ole ilman "sielua" eikä "sielua" ilman "ruumista" ja jossa ajatukset ja tunteet kuuluvat yhteen elämämme ruumiillisia edellytyksiä myöskään unohtamatta.

1.4. Musiikki postmodernin aikamme kaoottisessa moninaisuudessa

Aikaisemmin ihmiskunnan musiikilliset "kielet" ja "murteet" muuttuivat hitaasti ja niitä "puhuttiin" laajoilla alueilla. Erot näiden alueiden sisäisten "musiikin murteiden" välillä olivat pieniä, ja muutokset siirryttäessä musiikin "kielten" raja-alueilla yhden murteen alueelta toisen murteen alueelle olivat liukuvia. Musiikin eri "murteiden" musiikilliset puhujat ymmärsivät toistensa puheenpartta, ja musiikin eri "kielialueet" puolestaan eivät niiden raja-alueita lukuun ottamatta juuri kohdanneet toisiaan, paitsi pitkän historiallisen kehityksen ja siihen sisältyvän transformaation myötä.

Alueellisten musiikin "murteiden" lisäksi eroja oli myös musiikin kielen "sosiaalisten murteiden" välillä samaan tapaan kuin puhutussa kielessä voidaan erottaa toisistaan kaupungin slangi ja maaseudun murre, sivistyneistön puheenparsi ja työläisten tapa puhua tai erot eri ikäluokkien ja sukupuolten välillä. Erilaisten musiikillisten sosiaalisten murteiden taustalla oli kuitenkin siinä määrin niitä kaikkia yhdistävä "kielioppi", että sinfoniamusiikin ja työväenlaulujen harrastajan, kansanmuusikon ja kitarakuorolaisen, salonkiorkesterin viulistin ja VPK:n seitsikon baritonitorven soittajan oli helppo ymmärtää toistensa musiikillista kieltä, vaikka niitä ei olisikaan hyväksytty. Kieli itsessään oli lopulta sama, ja vain sosiaalisen ympäristön määrittämät musiikin murteet poikkesivat toisistaan.⁷

Tämä tilanne on viimeisten viidenkymmenen vuoden kuluessa muuttunut toiseksi varsinkin postmoderneissa ja postteollisissa länsimaissa. Muutos on tapahtunut samassa tahdissa selkeästi jakautuneen modernin luokkayhteiskunnan ja rajattujen kansallisten kulttuurien muuttuessa aikaisempaa paljon hankalammin määriteltäviksi todellisuuksiksi. Elämme keskellä nopeaa, globalisoituvaa ja radion, television, viihdeteollisuuden ja internetin myötä reaaliajassa kaikkialta vaikutteita ottavaa musiikkikulttuurin muutosta. Sen tuloksena seinänaapuruksina saattaa asua ihmisiä, jotka eivät enää ymmärrä toinen toistensa musiikillista kieltä siihen erikseen paneutumatta ja sitä "opiskelematta".

Näin voi käydä jopa yhden perheen sisällä, ja ilman muuta niin tapahtuu Jumalan perheessä, seurakunnassa, jos lähtökohdaksi otetaan vain se musiikki, jota seurakuntalaiset "luonnostaan",

⁷ Kyse oli ja on myös musiikin erilaisista tarkoituksista: taidemusiikki on eri asia kuin tanssimusiikki.

että musiikin kokonaisvaltaisuudesta johtuen juuri lauluun ja soittoon liittyvät kysymykset jakanevat seurakuntaa usein jo aikaisemmin ja intohimoisemmin kuin oppiin liittyvät erimielisyydet.

seurakuntaelämän ulkopuolella ja puhtaasti maallisessa kontekstissa "puhuvat". Ei ole enää suomalaista seurakuntaa, jossa kaikki veisaisivat ja soittaisivat saman musiikillisen kielen eri murteilla tai edes sen erilaisilla sosiaalisilla murteilla. Seurakuntalaiset puhuvat musiikillisessa mielessä usein kokonaan eri kieliä.

Tosin kaikki musiikki palautuu lopulta samoihin peruselementteihin. Sen tähden voimme oppia kuuntelemaan ja ymmärtämään kaikkia inhimillisiä musiikin kieliä, aivan niin kuin voimme oppia puhumaan *mandariinikiinaa* ja ymmärtämään *sanskriittia*. Mutta luonnostaan eivät *hevimetallimiehet* ja *mummugospeltädit*, *räppärit* ja *myöhäisromanttisen oopperan ystävät* enää ymmärrä toisiaan. Heidän toisilleen outojen musiikillisten kielten varaan ei myöskään voi rakentaa kristillisen seurakunnan todistusta, ylistystä eikä rukousta.

Sen tähden on kysyttävä, mitä hengellinen ja erityisesti jumalanpalvelusmusiikki oikein on. On pohdittava, mikä ja minkälainen musiikki sopii seurakunnan yhteisen kokoontumisen ja seurakunnan yhteisen uskon ilmaisun instrumentiksi. Mikä rakentaa meitä Kristuksen seurakuntana yhdessä ja erikseen? Kysymme, mikä saa meidät kaikki soimaan armonpyyntöä ja Jumalan ylistystä niin, että se kantaa Jumalan Sanan itsensä antamia sisältöjä ja koko seurakuntaa Hänen armoistuimensa eteen – ja tätä kaikkea kysymme tilanteen vakavuuden ymmärtäen muistaessamme,

2. Musiikki seurakunnan uskovana vastauksena Jumalan sanaan

2.1. Pyhä Henki uskon vastauksen salaisuutena

Teologisesti tarkasteltuna jumalanpalvelusmusiikki on *seurakunnan uskovaa vastausta Kristuksen armolliseen läsnäoloon seurakunnassa*, Jumalan Sanan puhutteluun, lain saarnaan ja evankeliumin lahjaan. Se on P.Tuomaan polvistumista ja huokaus ”Minun Herrani ja minun Jumalani”, kun Vapahtaja sanoo ”Rauha teille!”, näyttää kätensä ja kylkensä ja ojentaa nälkäisille ja janoisille ruumiinsa ja verensä syntien anteeksiantamukseksi, elämäksi ja autuudeksi. Musiikki on lauluksi ja soitoksi pukeutuvaa rukousta ja ylistystä.

Eikä tässä kaikki: lopulta laulajat ja soittajat ovat niitä, *joissa* lauletaan ja *joiden kautta* soitetaan. Viime kädessä veisaaja ja soittaja on nimittäin Pyhä Henki itse. Kristuksen hengellisessä ruumiissa, seurakunnassa, Hän ottaa käyttöönsä meidän ruumiimme ja sielumme ja avaa suomme rukoukseen ja kiitokseen sen noustessa olemuksemme pohjasta asti ja vahvistuessa myös soittimien yhtyessä armonpyyntöön ja ylistykseen.

2.2. Veisuu ja soitto koko seurakunnan yhteisenä todistuksena

Seurakunnan virrenveisuu, rukous ja ylistys musiikin kielellä eivät ole ensisijaisesti yksilön todistus hänen omassa elämässään koetuista Jumalan armoteoista. Olennaisemmin ne ovat *koko seurakunnan vastausta* Jumalan puheeseen ja pyhiin sakramentteihin. Tähän yhteiseen vastaukseen kuitenkin yksittäinen seurakuntalainen yhtyy omalla äänellään ja omalla sydämellään antaen sillä tavoin muiden mukana myös oman, henkilökohtaisen todistuksensa.

Raamatullisen ihmiskuvan ja seurakunnan olemuksen mukaisesti jokainen yksittäinen seurakuntalainen on ainutkertainen yksilö, mutta hän ei uskovana ole koskaan yksin, ei myöskään omassa, henkilökohtaisessa suhteessaan Jumalaan. Ihminen on yksilönä välttämättä omaa minuuttaan kantavassa suhteessa toisiin ainutkertaisiin ihmisyksilöihin. Kristittynä hän on välttämättä omaa Jumalan lapseutta kantavassa suhteessa *Jumalan lunastetun perheväen kokonaisuuteen* ja osa sitä.

Sen tähden kirkossa veisaa *koko seurakunta*. Kirkossa veisaamme "me", en "minä". Seurakunnan musiikkiin pukeutuva vastaus Jumalan sanaan on teologisessa mielessä "uskon todistusta", mutta se ei ole eikä voi olla yhden ainoan uskovan yksilöllistä todistusta siitä, kuinka juuri hän on kokenut ja omaksunut Jumalan suuret armoteot Jeesuksessa Kristuksessa.

Silti "minä" veisaan väkevästi mukana ja myös minuuteni "meidän" yhteydessämme säilyttäen ja sitä tässä yhteydessä todeksi eläen. Seurakunnan yhteinen todistus laulaen ja soittaen ei ole vain "toisten todistusta". Se on aina myös "minun todistukseni" Jumalan suurista armoteoista historiassa ja siitä, kuinka olen kohdannut henkilökohtaisesti Hänet. Minun todistukseni, ylistykseni ja rukoukseni on ainutkertainen ja ainutlaatuinen, mutta silti se nivoutuu yhtenä säikeenä ja sävelenä siihen todistajien kudokseen ja ylistyksen harmoniaan, jonka soivana kudoksena ovat Jumalan ajassa ja paikassa historian hämäristä tähän asti ajassa ja paikassa "alkaen Jerusalemissa kaikkeen maailmaan"⁸ vaeltaneen Kirkon rukouksen ja veisuun äänet.

2.3. Jumalan Sana luo oman kontekstinsa elämän ja historian keskellä

Seurakunnan musiikillinen vastaus Jumalan armotekoihin historiassa eli siihen Sanaan, joka julistaa niitä, sekä sakramentteihin, jotka jakavat niiden hedelmiä, on ajassa ja paikassa vaeltavan Jumalan kansan uskontodistusta. Se on osa sitä *dialogia*, jota Jumala käy ihmiskunnan kanssa.

Tämä seurakunnan vastaus Jumalan dialogissa on pohjimmiltaan Pyhän Hengen vaikutusta ja työtä

⁸ 8 Vrt. Luuk. 24:7; Mark. 16:15.

Kristuksen, ihmiseksi tullessa Jumalan ikuisen Sanan kautta. Seurakunta veisaa ja musisoi *Kristuksessa*. Sen tähden sen rukous ja ylistys on *inkarnatorista*.

Seurakunnan musiikillinen vastaus nousee Hengen hedelmänä siitä ihmisyydestä, historiasta, kulttuurista ja ympäristöstä, josta Jumalan ainosyntyinen Poika syntyi ihmiseksi ja johon Jumalan Sanan kylvö aina uusissa tilanteissa ja ympäristöissä lankeaa. Se nousee maailmasta, luodusta todellisuudesta, jossa ihmiset kääntyvät ja syntyvät Kasteessa uudesti, saavat syntinsä anteeksi ja kulkevat Kirkkona, Jumalan kansana ajassa ja paikassa eteenpäin.

Kirkon uskovan vastauksen, ylistyksen ja rukouksen *lähtökohtana* ei silti koskaan ole luotu ja langennut ihminen itsessään ja sellaisenaan, ei myöskään hänen kulttuuris-historiallinen kontekstinsa. Seurakunnan vastauksen lähtökohtana on itse Jumala, Hänen tekonsa ja Hänen Sanansa. Sillä Jumalan Sana ei ”tyhjänä palaja”, vaan ”tekee sen”, mikä sen tehtävä on⁹ eli muokkaa itse ihmisyyden antamasta materiaalista sen vastauksen, jonka Kirkko antaa ylistyksessään ja rukouksessaan.

Sen tähden on väärin ajatella, että Jumalan ”ajattoman sanoman” voisi lihallisessa mielessä

”vapaasti” pukea mihin tahansa ”vaatteisiin” sen itsensä muuttumatta miksikään. Jumalan pelastava Sana ei ole ajaton idea, aate eikä konkreettisesta todellisuudesta irrallinen oppijärjestelmä, vaan se on inkarnatorinen ja pelastushistoriallinen *kertomus* Hänen suurista teoistaan. Toiseksi myöskään mikään kulttuurinen tai musiikillinen ilmaisun muoto ei ole itsessään neutraali eikä ajaton. Se kantaa mukanaan omaa historiallista ja kulttuurista kontekstiaan ja siihen liittyviä merkityssisältöjä.

Sen vuoksi ei ole myöskään olemassa lähtökohtaisesti puhtaasti kristillistä musiikin kieltä, joka olisi luotu vain sitä varten ja varattu ainoastaan rukouksen ja ylistyksen käyttöön ja joka olisi säästynyt kokonaan syntiinlankeemuksen turmelukselta. Kaikella musiikilla on langenneeseen luotuisuuteen ja sen tähden myös pakanuuteen palautuvat juuret. Ei ole erikseen ”saastaista” ja ”puhdasta” musiikkia, vaan ainoastaan *musiikkia*, joka kantaa erilaisia sisältöjä.

Niinpä kristillisen uskon ja kirkon musiikillinen kieli on syntynyt ja se kehittyy yhä sen pelastavan ja parantavan dialogin puitteissa, jota Jumala käy ihmiskunnan ja sen kulttuuristen ilmaisumuotojen kanssa. Hän muokkaa parannuksen ja uskon prosessissa musiikkia Pyhän Henkensä instrumentiksi seurakunnan kulttuurisessa ja historiallisessa ympäristössä. Niinpä seurakunnan musiikillisessa vastauksessa Jumalan armotekoihin Kristuksessa heijastuvat inkarnatorisella ja dialogisella tavalla yhtäältä Kirkon ajassa ja paikassa taivattama pelastushistoriallinen matka, toisaalta se musiikillinen kieli, jota vastaajat omalla paikallaan ja omassa elämäntilanteessaan puhuvat.

Näin seurakunnan uskova vastaus tuo Pyhän Hengen uudistavassa uskon prosessissa kirkon rikkaaseen

⁹ Jes. 55:11.

musiikilliseen todistukseen aina uusia ääniä ja sävyjä. Nämä uudet äänet se kutoo saumattomasti yhteen jo koetun ja eletyn kanssa. Jumalan pelastushistoria ja inhimillinen historia nivoutuvat seurakunnan uskovassa vastauksessa musiikillisesti toisiinsa.

2.4. Luterilainen virsikirja pelastushistoriallisen sanan todistajana

Oma virsikirjamme on oivallinen esimerkki tästä kehityksestä. Sen sävelmät palautunevat äärimmillään alkukirkon tai sitäkin varhaisempaan, Vanhan liiton jumalanpalveluksen aikaan -ja Vanhan liiton ajan sävelmien juuret ovat epäilemättä osittain myös ajassa ennen Vanhaa liittoa ja Israelia ympäröivissä pakanallisissa kulttuureissa.¹⁰ Meidän virsikirjassamme kristikunnan vanhimmat sävelmät eivät kuitenkaan ole alkuperäisessä muodossaan, vaan usein monella tavalla muuntuneina nykyisen seurakunnan käytössä. Sama koskee liturgisia sävelmiä.

Lisäksi virsikirjassamme on selkeästi nähtävissä uskonpuhdistuksen ja sitä seuranneen ajan saksalaiset ja ruotsalaiset sävelmät, varhaisten ja myöhempien herätysten aikojen suomalaiset ja usein anglosaksiset sekä aivan uudet, gospelperinteeseen liittyvät laulut. Mukana – myös uusimmassa kokeiluvirsikirjassamme ”Luterilaisia virsiä” – on edelleen eri puolilta kristikuntaa ja erilaisten musiikillisten kielten tai ainakin sen murteiden piiristä koottua yhteistä uskontodistuksen aineistoa.

”Luterilaisia virsiä” on myös esimerkki siitä, kuinka seurakunnan uskontodistus Jumalan kansan vaelluksen myötä rikastuu uusilla lauluilla, jotka eivät muodosta murrosta aikaisempaan perintöön nähden, vaan rakentuvat sen päälle ja jatkumossa sen kanssa. Samalla se toteuttaa sitä tehtävää, joka luterilaisella virsilaululla on: sen todistuksen on oltava luterilaista ja ilmaistava luterilaista kirkollisuutta, joka yhtäältä korostaa omaa *katolisuuttaan* eli sitä, että se ymmärtää tunnustuskuntana ja liturgisena yhteisönä olevansa lähimpänä sitä alkuperäistä ja kaikkialle maailmaan ulottuvaa Kirkkoa, jota ”helvetin portit eivät voita”, toisaalta omaa erityislaatuaan ekumeenisen kirjavuuden kontekstissa. Lainatessaan laulu- ja musiikkiaineistoa jumalanpalveluksensa yhteisen todistuksen, rukouksen ja ylistyksen kieleksi muiden tunnustuskuntien ja perinteiden parista se on sen tähden varovainen ja tarkka, jotta sekä luterilaisen kirkon katolisuus että sen luterilainen tunnustus oikeana katolisen kirkon jatkumon toteutumana saisivat siinä oikean musiikillisen ja liturgisen ilmaisunsa.

¹⁰ Tässä asiassa en voi nojata tutkimukseen, vaan puhun korkealla todennäköisyyden tasolla asiasta, jonka perinpohjainen selvittäminen olisi mielenkiintoinen haaste.

2.5. Yksilön todistus yhteisen uskon tulkkina

Yksityistä uskontodistusta ei ole ilman yhteistä todistusta, mutta myöskään yhteistä todistusta ei ole ilman yksityistä todistusta. Niinpä myös musiikillisessa mielessä yksityinen todistus on alituisessa dialogissa yhteisen todistuksen kanssa. Yksityinen todistus *amentaa* yhteisestä todistuksesta, yhteinen todistus *elää* yksityisestä todistuksesta. Seurakunnan yhteinen musiikillinen rukous ja ylistys ovat tämän dialogiprosessin näkyvä ja kuuluva lopputulos.

Mutta millä tavalla tämä prosessi toimii? Millä tavalla yksilön uskon todistus nivoutuu osaksi Kirkon yhteistä ylistystä ja rukousta? Millä tavoin ne vaikuttavat yksilön todistukseen?

Epäilemättä kyseessä on kehityskulku, jonka puitteissa uuteen ympäristöön ajallisessa tai paikallisessa mielessä saapunut Jumalan pelastava Sana synnyttää uskoa ja yksityistä uskon todistusta yksilössä, jonka Vapahtaja kohtaa ja pelastaa. Se pukeutuu yksityisen uskovan elämässä ja musiikissa siihen kieleen, jota tämä *luonnostaan* puhuu, mutta samalla se alkaa *muuttaa* sitä. Yksityinen uskonvastaus ”omalla kielellä” ottaa alusta asti ”ilmaisuja” ja ”käsitteitä” yhteisestä todistuksesta, johon se liittyy.

Pelastava Sana ei nimittäin koskaan putoa ikään kuin kohtisuoraan taivaasta eikä tavoita yksittäistä kadotettua syntistä historiattomana ideana eikä ajattomina periaatteina. Se on aina *pelastushistoriallinen kertomus*, jota Jumalan kansa, Kirkko, kuljettaa mukanaan ja kertoo edelleen. Juuri siinä ”Jumalan suuressa kertomuksessa” Kristus on läsnä ja toimii Pyhässä Hengessä.

Jumalan kirjoitettu Sana on itsessään Pyhän Hengen ohjauksessa tallennettu dokumentti Jumalan pelastushistoriallisesta sanojen ja tekojen dialogista, jota Hän on käynyt ja yhä käy ihmiskunnan kanssa. Pyhän Raamatun olemus heijastaa Jumalan kolmiyhteyttä ja Kristuksen kahta luontoa, Hänen jumalinhimillisyyttään. Sellaisena Raamattu *on itse* sitä dialogia, jossa Jumalan ihmiseksi tullut Sana puhuu myös inhimillisen uskonsanan kautta Jumalan sanoja.¹¹

Jumalan dialogi ihmiskunnan kanssa Kirkon kautta jatkuu evankeliumin saarnan ja siihen tunnustautuvan todistuksen välisessä, ajassa ja paikassa etenevässä dialogissa. Tämä dialogi ei tosin ole samalla tasolla Pyhän Hengen inspiroiman, jo käydyn kanonisen dialogin kanssa, mutta se liittyy välittömästi siihen, ja se jatkuu aina Herramme paluuseen asti. Jumalan muuttumaton Sana kulkee ajassa eteenpäin ja ympäristöstä toiseen. Kansankielinen Jumalan Sanan saarna ja pyhät sakramentit kohtaavat aina uusia ihmisiä, kansoja ja sukupolvia ja ikään kuin kajahtavat Hengessä takaisin juuri siitä kulttuurista ja ympäristöstä, jossa ne vaikuttavat uskoa ja rakkautta.

¹¹ Erinomainen esimerkki tästä ovat psalmit, jotka ovat yhtäaikaan uskovan ja Kristuksen rukousta.

2.6. Uusin kielen vanhaan liittyen

Tässä dialogissa ei kristillisen uskon todistuksen ”pyörää” vastauksena Jumalan Sanaan kuitenkaan keksitä jatkuvasti uudelleen. Niin ei *voi* tehdä vahingoittamatta Jumalan itsensä valitseman historiallista toimintatapaa aikaan ja paikkaan sidottujen ihmisten pelastamiseksi. Uusi uskontodistus uudessa ajassa ja uudessa ympäristössä ei olekaan irrallaan siitä dialogista, jota Jumala jo siihen mennessä on käynyt ihmiskunnan kanssa. Niin kuin uskon uusissa tunnustuksissa lausutaan uudelleen se, mikä on aina lausuttu ja jo lausutun päälle sitä muuttamatta rakentaen, samoin seurakunnan musiikillinen uskonvastaus kantaa mukanaan niitä lauluja ja sitä soittoa, joita on jo laulettu ja soitettu.

Sen tähden myöskään yksilön yksityinen uskonvastaus ei kaikessa spontaaniudessaan ja omalaatuisuudessaankaan voi olla kokonaan irrallaan siitä kollektiivisesta uskontodistuksesta, jolla Kirkko on jo aikaisemmin ilmaissut uskoaan. Jollakin tavalla uuden uskovan omalla kielellään antama musiikillinen todistus liittyy siihen todistukseen, joka on jo annettu. Joka tapauksessa yhteinen ylistys ja rukous alkavat alusta asti muokata yksilön omaa, henkilökohtaista todistusta sellaiseksi, että sen musiikillinen kieli on tavalla tai toisella toinen kuin se, jolla hän ennen ilmaisi luonnollisia inhimillisiä tuntojaan – ja sillä tavoin, että myös muut voivat yhtyä siihen.

Uuden todistajan todistus ei kuitenkaan kokonaan sulaudu perittyyn ylistykseen eikä todistukseen, eikä ainoastaan peritty todistus vaikuta uuteen, yksityiseen todistukseen ja sen kieleen. Erilaisten prosessien myötä myös uusi todistus alkaa vaikuttaa yhteiseen todistukseen. Usein herätykset ja muut murrosajat synnyttävät tällaisia maallisen musiikin yksityisiä transformaatioita, jotka ovat alusta asti kuuluneet Jumalan pelastushistoriallisen dialogin olemukseen ja joista tulee vähitellen seurakunnan yhteistä uskon todistusta. Niitä veisataan ja soitetaan yksityisesti ja pienissä piireissä. Sitten niistä tulee tietyn seuraväen ja herätysliikkeen, nuorison tai kristillisen osakulttuurin ”omaa musiikkia”. Lopulta ne päätyvät yhteisesti hyväksytyyn ja yhdessä veisattavaan lauluperinteeseen viralliseen virsikirjaan tai kanttorien vakio-ohjelmistoon.

2.6. Yksityisen uskontodistuksen paikka messun kokonaisuudessa

Messu on ensi sijassa se paikka ja tilanne, jossa seurakunta tulee kokonaisuutena, Jumalan kansana ja Kristuksen hengellisenä ruumiina näkyviin. Messussa toteutuvat *Kirkon tuntomerkit*. Jumala palvelee pelastettuja syntisiä Sanallaan ja sakramenteillaan, ja seurakunta palvoo Häntä rukoillen ja ylistäen, veisaten ja soittaen. Sillä tavoin se todistaa Jumalan suurista teoista sellaisina, kuin Raamattu niistä kertoo ja seurakunnassa todellisesti läsnä oleva Jumalan Poika Pyhässä Hengessä ne tekee ja toteuttaa, sillä ylistyksessään seurakunta yhtyy Kirkon tunnustukseen.

Tämä ylistys on yhteistä. Koko seurakunta yhdessä yhtyy rukoukseen ja kiitokseen myös veisattujen virsien muodossa. Yksityinen ylistys yhtyy yhteisin sanoin ja sävelin yhteiseen ylistykseen.

Yhteinen ylistys on sellaista, josta on ennalta sovittu ja joka on yhdessä hyväksytty. Käytännössä se sisältää virsiä, jotka kuuluvat Suomen kirkon viralliseen virsikirjaan ja koekäytössä olevaan kokoelmaan *Luterilaisia virsiä*. Ne on koeteltu ja hyväksi havaittu, tai ainakin ne ovat jo mukana siinä prosessissa, jossa seurakunta ne lopulta joko hyväksyy osaksi yhteistä todistustaan tai hylkää ne. Niiden sävelmät on tarkoitettu tai ainakin ne – välillä tosin vain rajatusti – sopivat yhdessä laulettaviksi, toisin kuin monet hengelliset yksinlaulut ja suuri osa ns. gospelmusiikkia.

Lisäksi ammattitaitoinen kanttori voi hyvällä maulla ja teologisella vaistolla valita seurakunnan virsilaulun ja jumalanpalveluksen kokonaisuuden tueksi kuoromusiikkia koetellusta lauluarteistosta sekä yhteiseen uskontodistukseen sopivaa instrumentaalimusiikkia.¹² Nämä valinnat, joiden on tapahduttava pastorin ja kanttorin välisen luottamuksen vallitessa ja tarvittaessa näiden yhteistyönä ja jotka vaativat kummaltakin hengellistä ja musiikillista ymmärrystä, kuuluvat ”yhteisen todistuksen” piiriin.

Henkilökohtaisten musiikillisten uskontodistusten paikka on ensi sijassa muualla kuin messussa: seuroissa, kahdenkeskisissä tapaamisissa, raamattupiireissä, mutta myös konserteissa. Messussa ei nimittäin myöskään ole ”esiintyjä”, ellei ajatella, että kaikki ”esiintyvät” siinä pyhässä näytelmässä, jossa *toteutuu* se, mitä siinä ”näytellään”: pelastus synnin ja kuoleman vallasta Jumalan dialogissa Kirkkonsa kanssa Sanan ja sakramenttien kautta, saarnassa ja ehtoollisessa, synninpäästössä ja ylistyksessä.

Henkilökohtaisella ja yhteisestä erillisellä musiikillisella uskon todistuksella voi silti olla oma, rajattu paikkansa myös messun kokonaisuudessa. Tässäkään mielessä ”yksityistä” ja ”yhteistä”, seuroja ja messua, raamattupiiriä ja jumalanpalvelusta, ei tarvitse erottaa kokonaan toisistaan. Henkilökohtaisella ja yhteisellä voi olla omat, kokonaisuutta palvelevat, hedelmälliset kohtauspisteensä, jotka voivat toimia välivaiheena yksityisen uskontodistuksen vähittäisessä siirtymisessä osaksi yhteistä uskontodistusta.

Tällainen paikka voivat olla *jumalanpalveluksen alku- ja loppumusiikki*. Ne ovat luonteeltaan messuun johdattavaa ja sitä refleктоivaa meditaatiota. Eräänlaisena siirtymänä yksityisestä yhteiseen ja yhteisestä

¹² Myöskään instrumentaalimusiikki ei voi olla ”mitä tahansa”: niin klassinen kuin viihteellinenkin instrumentaalimusiikki voi liittyä joko kristillisen uskon kokonaisuuteen tai olla kotoisin sille vieraan tai sille vihamielisen kulttuurin piiristä. On suuri ero siinä, soittaako kirkossa uskovan luterilaisen *J.S.Bachin* maallista instrumentaalimusiikkia vai faustisen *Ludwig van Beethovenin* pianosonaatteja!

yhteiseen ne voivat rajatusti käytettyinä palvella myös erilaisten yksityisten todistusten integroinnissa seurakunnan yhteiseen todistukseen. Ne voivat olla myös liittymäkohta seurakunnan erilaisten ”piirien” ja seurakunnan kokonaisuuden välillä: aloite musiikilliseen todistukseen voi tulla tällaiselta piiriltä kokonaisuutena, vaikka laulajia tai soittajia olisikin vain yksi!

Alku- ja loppusoiitto voivat joskus myös koetella totutun rajoja, kunhan se tapahtuu pieteetillä ja taidokkaasti ja kunhan kaikki, mitä lauletaan ja soitetaan, on Jumalan sanan ja luterilaisen tunnustuksen mukaista. Silti niissä ja ehkä erityisesti loppusoirossa tai -laulussa voi seurakunnan musiikillinen monimuotoisuus tulla esille. Mitään musiikillisen ilmaisun lajia ei pidä kategorisesti sulkea pois, jos kyse on aidosta ja sisällöllisesti oikeasta kristillisestä todistuksesta.

Tällaisesta ”rajojen koettelemisesta” ei kuitenkaan saa tulla sääntö, vaan sen on oltava poikkeus. Ei ole myöskään suotavaa, että jokin erityinen – edes hengellisen – musiikin osa-alue muuttuu säännöksi näissä poikkeuksissa. Alku- ja loppumusiikki eivät esimerkiksi saa olla portti luterilaiselle uskolle ja kirkolle vieraalle hengellisyyden tyylille tilanteessa, jossa kaikkien uskovien yhteistä osallistumista korostavaa liturgista jumalanpalvelusta vastaan hyökätään viihteen ja esiintyjä-yleisö -asetelman keinoin. Sisältö ja muoto kulkevat messussakin käsi kädessä!

Lisäksi vastuu myös alku- ja loppumusiikista on viime kädessä kanttorilla ja pastorilla myös silloin, kun aloite yksityisestä musiikillisesta todistuksesta tulee esittäjältä itseltään. Tälläkin tavoin ”yksityinen” ja ”yhteinen” nivoutuvat toisiinsa. Kukaan ei voi ”kutsua itseään” laulamaan tai soittamaan, mutta kertoa saa, että haluja ja taitoja sekä sisäinen kutsumus olisi, jos sitä ei muuten tiedetä!

Tällöinkään ei silti ole kyse ”esiintymisestä” samassa mielessä kuin konsertissa, juhlissa tai vaikkapa kirkkokahveilla messun jälkeen. Sen tähden olisi suotavaa, että -missä se vain on mahdollista -alku- tai loppusoiiton tai -laulun esittäjä laulaisi tai soittaisi kohti alttaria katsoen, ei seurakunnan edessä, vaan sen takana tai sen sivusta näin seurakuntaan yhtenä todistajana liittyen eikä sille esiintyen.

Rajatusti mahdollista on myös pyytää yksityistä uskovaa tai kuoroa laulamaan (tai soittamaan) ehtoollisen vieton aikana. Tämä paikka on messun kokonaisuuden puitteissa kuitenkin paljon ”arempi” kuin alku- tai loppumusiikki. Ehtoollinen on messun herkin hetki. Musiikki kommuunion taustaksi on valittava huolella, ja avustavan muusikon on ymmärrettävä, että hän on rakentamassa yhteistä uskoa eikä ensi sijassa esittämässä musiikkia eikä edes omaa uskontodistusta, vaikka siitä olisikin kysymys.

Ehtoollisen aikana esitettävät laulut tai soitinkappaleet on sen vuoksi valittava koetellusta kristillisen tai sitä tukevan musiikin aarteistosta. Niillä tulisi myös olla kosketuskohta ehtoolliseen ja ehtoollisen lahjaan. Ne eivät saisi varastaa huomiota itselleen edes siinä määrin kuin alku- tai loppumusiikki, vaikka ne taitavasti valittuina voivatkin edustaa erilaisia musiikillisiä kieliä siitä aineistosta, joka on jo siirtymässä yksityisestä uskonilmaisusta yhteisen ylistyksen ja rukouksen puolelle.

3. Miksi emme laula ylistyslauluja ja soita gospelkappaleita?

Lopuksi on syytä puhua avoimesti ja kysyä monen suulla: ”Miksi Luther-säätiön messuissa ei lauleta samoja ylistyslauluja kuin *vapaissa suunnissa ja viidennessä herätysliikkeessä*? Miksi Luther-säätiön messuissa ei lauleta *Pekka Simojoen* lauluja, joista monet pitävät?”

Edellä on esitetty useampi perustelu sille, että luterilainen seurakunta pitäytyy siinä musiikillisessa jatkumossa, jonka myötä se liittyy valtavaan, rikkaaseen ja koeteltuun perinteeseen sitä edelleen myös uusilla lauluilla ja uudella musiikilla rikastuttaen. Edellä on myös osoitettu ne tilanteet ja paikat, joissa tämän perinteen ulkopuolelta peräisin oleva hengellinen musiikki saa sille kuuluvan tilan yksityisen uskon todistuksen ilmaisijana messussa ja seurakunnan elämässä. Eikä siitä suljeta kategorisesti pois myöskään ”ylistyslauluja” eikä ”Simojoki-gospelia”. Itse asiassa myös *hengellinen hevi* voi sopia siihen yhtä lailla kuin haitarin soitto tai kaustislainen kansanmusiikki, kunhan kaikki tapahtuu riittävän ammattitaitoisesti ja hengellisesti.

Varsinaisesti luterilainen seurakunta kuitenkin viettää liturgista jumalanpalvelusta vuoroveisuineen ja koeteltuine, uskonperinnettä kantavine ja sielunhoidollisine virsineen. Mutta miksi?

Vastaus on selvä. Sisällöllisten seikkojen lisäksi musiikin ja liturgisen tyylin valintaan vaikuttaa se ”luterilainen brändi”, jota Luther-säätiö edustaa. Valitsemallaan tyyllillä Luther-säätiön jumalanpalvelusyhteisöt erottautuvat siitä suuresta massasta, jonka sisäiset hengelliset erot häipyvät samanlaisena ilmenevän liturgisen tyylin (tai sen puuttumisen) ja ”ylistysmusiikin” alle. Veisaamalla klassisia tai yhteisesti hyväksytyjä virsiä ja viettämällä liturgista messua Luther-säätiö julistaa omaa erityislaatuaan tunnustuksellisenä luterilaisena seurakuntana ja tämän luterilaisen seurakunnan historiallista jatkumoa siinä apostolisessa ja todella katolisessa kirkossa, johon se joka pyhä tunnustautuu Nikean uskontunnustuksessa.

Lisäksi luterilainen, yhtäältä hyvin ”kansanomainen”,¹³ toisaalta ”korkeakirkollinen” liturgia on luterilaisen tunnustuksen mukainen myös kutsuessaan kulttuurisesti erilaisia kristittyjä yhteyteensä. Sillä on kyky sulkea sisäänsä niin ”matalakirkolliset” herätyskristityt ja varjella heitä helluntailaistyyppisen kristillisyyden houkutusilta kuin ”korkeakirkollisetkin” sisaret ja veljet ja varjella heitä roomalaiskatolisen ja ortodoksisen kirkon vetovoimalta. Näin luterilainen messu sulkee puhtaan Sanan ja rikkaitten sakramenttien piiriin eri taustoilta tulevia uskovia, jotka omassa, yksityisessä uskonelämässään saattavat ilmaista musiikillisesti uskoaan hyvin toisistaan poikkeavalla tavalla, mutta voivat silti kokea myös musikaalista yhteyttä siinä uskonyhteisössä, joka heille luterilaisessa seurakunnassa tarjoutuu.